

สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ของสถาบันสงฆ์ไทย

The Status and Roles of Bhikkhuni in Theravada Buddhism the Thai Sangkha

¹ดำรง ศิริโกวิท Damrong Sirakovit

²กฤติยา ถ้ำทอง Kritiya Tumthong

³พระมหาวีรวิชัย วรรณโท Phramaha Weeratis Warintho

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: vaboonyabut@gmail.com

Received April 21, 2023; Revised May 19, 2023; Accepted: June 02, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทของสถาบันสงฆ์ไทย” มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาภูมิหลังของภิกษุณีเถรวาทในพระพุทธศาสนา (2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติต่อความมีอยู่ของภิกษุณีเถรวาท และ (3) เพื่อศึกษาทัศนคติของสถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณีเถรวาทไทย สังเคราะห์และตีความข้อมูลโดยบูรณาการหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับภิกษุณีเถรวาทไทย ผลการวิจัยพบว่า 1) ภูมิหลังของภิกษุณีเถรวาทในพระพุทธศาสนา ในสังคมชมพูทวีปโบราณได้กีดกันสตรีและปฏิเสธการเข้ามาบวชในศาสนาเพราะคานิยมของสังคมและจารีตประเพณี แต่พระพุทธเจ้ายอมรับให้สตรีเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้จากทุกชั้นวรรณะ โดยไม่มีข้อจำกัด จนทำให้เกิดภิกษุณีรูปแรกคือพระปชาบดีโคตมีเถรีในพระพุทธศาสนา 2) วิเคราะห์ทัศนคติต่อความมีอยู่ของภิกษุณีเถรวาท ภิกษุณีเถรวาทได้สูญหายไปจากชมพูทวีป และลังกา ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีภิกษุณีในประเทศไทย มีความพยายามในประเทศพุทธเถรวาทที่จะฟื้นฟูภิกษุณี โดยเฉพาะประเทศไทยที่นานาชาติให้การยอมรับว่าเป็นศูนย์กลางแห่งพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน แต่การเคลื่อนไหวเป็นของคนกลุ่มน้อย ประชาชนทั่วไปไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องมีภิกษุณีสาเหตุมีมาแต่โบราณ 3) ทัศนคติของสถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณีเถรวาทไทย สถาบันสงฆ์ไทยไม่ยอมรับการฟื้นฟูภิกษุณี มีการออกกฎหมายห้ามการบวช กีดกันไม่ให้มีการบวชภิกษุณีโดยภิกษุสงฆ์เถรวาทจากต่างประเทศ มีการเรียกร้องสิทธิสตรีในการเข้าสู่การบวชภิกษุณีโดยยึดถือเอาการตีความพระวินัยอย่างเคร่งครัด และกฎหมายสากลไม่มีผลแต่อย่างใด

คำสำคัญ: ภิกษุณีเถรวาท; สถานะและบทบาท; สถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณี

Abstract

The study entitled “The Status and Roles of Bhikkhuni in Theravada Buddhism of the Thai Sangha” consisted of the following objectives: 1) to investigate the background of Theravada Bhikkhuni in Buddhism; 2) to analyze the attitudes toward the existence of Theravada Bhikkhuni; and 3) to explore the attitudes of Thai Sangha toward the existence of Theravada Bhikkhuni. The obtained data were synthesized and interpreted by integrating egal principles related to Thai Theravada Bhikkhuni. The Thai Tipitaka was used as the primary source for the study, and documents, academic papers, books, textbooks, and related research works served as secondary sources for the data collection. A combination of descriptive and inductive methods was used to analyze the data. From the study, the following results are found: 1) The background of Theravada Bhikkhuni in Buddhism is found as follows: women were excluded and rejected from getting ordained in the religion in ancient Jambudvipa society due to traditional values, but the Buddha allowed women of all castes to ordain in Buddhism without any limitations. This gave rise to the first Bhikkhuni, Mahāpajāpatī Gotamī Therī. 2) From analyzing the attitudes toward the existence of Theravada Bhikkhuni, it is found that Theravada Bhikkhunis have disappeared from Jambudvipa and Lanka, and without any evidence of any Bhikkhuni in Thailand. There have been attempts in Theravada Buddhist countries, particularly Thailand, which is recognized internationally as the of Buddhism today, to revive Bhikkhuni. However, the movement is a minority, and the general public does not see the need for Bhikkhuni because it has never existed in the past. 3) The attitudes of the Thai Sangha toward the existence of Theravada Bhikkhuni found that the Thai Sangha rejects the revival of Bhikkhuni by prohibiting women from being ordained by foreign Theravada monks. Although there have been calls for rights in getting ordained as Bhikkhuni by adhering to the Vinaya (discipline) and international laws, nothing has come into effect.

Keyword: Bhikkhuni in Theravada, Status and Roles, Thai Sangha

บทนำ

สตรีที่เคยถือกันว่าเป็นสมบัติชนิดหนึ่งที่เลี้ยงไว้สำหรับขายให้แก่บุรุษ หรือเป็นสัตว์เลี้ยงชนิดหนึ่งที่ปราศจากสิทธิ์และเสียงใดๆ เพราะเชื่อกันว่าสตรีเป็นมนุษย์ที่ไม่มีอะไรสมบูรณ์เหมือนผู้ชาย ทุกๆอย่างให้อยู่ในอำนาจของฝ่ายชายอย่างเดียว ครั้นพระพุทธองค์ทรงอุบัติและได้รับรองว่า สตรีสามารถบรรลุมรรคผลเช่นเดียวกับบุรุษ โดยไม่มีข้อแตกต่าง และตรัสข้อปฏิบัติสำหรับสตรีเพื่อเอาชนะได้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า และการไปสู่สุคติสวรรค์โดยเท่าเทียมกับผู้ชาย และได้ตรัสสอนให้ทั้งฝ่ายภรรยาและสามีพึงมีหน้าที่กระทำตอบแก่กัน โดยเท่าเทียมกันด้วย การยกย่องฐานะของสตรีให้

สูงขึ้นนี้ ทำให้สตรีมีสิทธิและโอกาสที่จะทำกุศล และศึกษาตามที่ตนประสงค์ได้มากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงยอมรับสิทธิทางจิตวิญญาณของสตรี และบุคคลในวรรณะต่างๆ ในการบรรลุนิพพานการยอมรับนี้ถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ เพราะไม่เคยปรากฏมาก่อนว่าพระศาสดาในศาสนาอื่นใดจะมีใจกว้างที่จะยอมรับเช่นพระพุทธองค์ในพระไตรปิฎกเปรียบมหาสมุทรกับพระธรรมวินัยไว้วางแม่น้ำสายต่างๆ เมื่อไหลมารวมลงในมหาสมุทรย่อมทั้งชื่อเดิมของตนมีชื่อว่าน้ำในมหาสมุทร เช่นเดียวกับผู้เข้ามาบวชในพระธรรมวินัย ถึงจะมาจากตระกูลต่างๆ กันเมื่อเข้ามาสู่พระธรรมวินัยย่อมละชื่อเดิมของตนมีชื่อว่าพระสมณะศากยบุตรทั้งสิ้น แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาไม่ปิดกั้นโอกาสการศึกษาและการปฏิบัติธรรม ทุกคนเมื่อทำตัวให้พร้อมก็สามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดคืออรหัตผลได้ พระพุทธศาสนาสอนถึงการหลุดพ้นด้วยการกระทำความเพียรด้วยตัวเอง การยอมรับความเป็นอิสระทางจิตวิญญาณนี้ถือว่าการยกระดับสิทธิสตรียิ่งกว่าศาสนาใดๆ ในสมัยนั้นพระพุทธศาสนาทำให้ศาสนาเป็นอิสระจากค่านิยมผิวเผินของสังคมและจารีตประเพณี ยอมรับให้มีสตรีเข้ามาบวชได้ จากวรรณะและอาชีพต่างๆ โดยไม่มีข้อจำกัด ทำให้ศาสนาไม่ใช่สิทธิโดยสายเลือดหรือโดยวรรณะของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ทำให้สตรีในพระพุทธศาสนาเป็นอิสระจากพันธะทางสังคม (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2539)

สมัยพุทธกาลเมื่อทรงตรัสรู้ใหม่ๆ พระองค์มีปณิธานในการให้มีสาวกเป็นนักบวชและฆราวาส ทรงเรียกสาวกเหล่านั้นว่า บริษัท 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา มีเพียงแต่ให้มีเท่านั้น ยังคงมีพระปณิธานอันแรงกล้าให้มีการเรียนรู้ ฝึกฝนอบรมให้เข้าถึงพระสัจธรรม พระศาสนาตั้งมั่น รุ่งเรือง เป็นที่รู้จักแห่งชนมาก เป็นปึกแผ่นแน่นหนา จนกระทั่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายสามารถประกาศได้ด้วยดีในกาลต่อมาพระพุทธศาสนาถูกทำลายโดยลัทธิที่นิยมความรุนแรง ประทุษร้าย เช่นฆ่า พระภิกษุสงฆ์ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทำลายตำรา คำสอนทางพุทธศาสนาให้สิ้นซาก ภิกษุณีซึ่งเป็นสตรีเพศที่อ่อนแอ ไม่สามารถอดทนต่อการประทุษร้ายก็เสียชีวิตลง ละสมณะเพศ ความเป็นภิกษุณีจึงสูญสิ้นหมดไป แม้พุทธศาสนาเถรวาทจะสูญสิ้นภิกษุณีก็ตาม แต่พุทธศาสนามหายานยังคงอยู่สืบทอดพระศาสนาอย่างเข้มแข็ง อย่างไรก็ตามพุทธศาสนาเถรวาทประเทศศรีลังกาซึ่งเป็นต้นกำเนิดพุทธศาสนาเถรวาทประเทศไทยได้ปรับปรุงปรับตัวเองให้เข้ากับโลกาภิวัตน์แต่เป็นที่น่าเสียดายที่สถาบันสงฆ์ไทยไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง อ้างพระวินัยอีกแง่มุมเพื่อกำจัดความประสงค์ของสตรีในการเข้าสู่การออกบวชในพุทธศาสนาภิกษุณีวรมัย กบิลสิงห์ นับว่าเป็นภิกษุณีรูปแรกที่มีศรัทธาอย่างแรงกล้าอุทิศชีวิตเพื่อสังคมและพระพุทธศาสนาต้องต่อสู้อุปสรรคกับการมีสถานะภาพเป็นภิกษุณีองค์เดียวที่สามารถรักษารูปแบบและวัตรปฏิบัติไว้ได้ ภิกษุณีวรมัย กบิลสิงห์ได้รับการต่อต้านจากสังคมสงฆ์อย่างต่อเนื่อง (พลเผ่า เพ็งวิภาศ, 2561) ขอยกพระดำรัสที่ตรัสกับมารเมื่อครั้งตรัสรู้ใหม่ๆ เป็นพระดำรัสที่ชัดเจนไม่ต้องอธิบายหรือตีความ เป็นการเริ่มต้นแห่งการวิจัยนี้

อานนท์ ครั้งหนึ่งที่เราอยู่ที่ตำบลอรุเวลา ไกลฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ที่ต้นไทรเป็นที่พักร้อนของเด็กเลี้ยงแพะ เมื่อได้ตรัสรู้ใหม่ๆ มารผู้มีบาปได้เข้ามาหาเราถึงที่นั่น ยืนอยู่ที่ควรแล้วกล่าวกะเราว่า “ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงปรินิพพานเถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานเถิด บัดนี้เป็นเวลาสมควรปรินิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว” เราได้กล่าวกะมารนั้นว่า “ท่านผู้มีบาป ! เราจักไม่ปรินิพพานก่อนตลอดกาลที่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้เป็นสาวก (และสาวิกา) ของเรา ยังไม่เป็นผู้ฉลาด ยังไม่ได้รับคำแนะนำ ยังไม่แก่แล้วกล่า ยังไม่เป็นผู้หลุด ทรง

ธรรม ปฏิบัติธรรมควรแก่ธรรม ปฏิบัติถูกต้องปฏิบัติตามธรรม ยังต้องเรียนความรู้ของ อาจารย์ตนไปก่อน จึงจักบอกแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผยจำแนก กระทำให้ตื่นพระ สัทธรรม จนข้ามซึ่งปรีชาพาทที่เกิดขึ้น ให้ราบเรียบโดยธรรม แล้วแสดงธรรมประกอบด้วย ความ น่าอัศจรรย์ได้ ท่านผู้มีบาป ! และเราจักไม่ปรีนิพพานก่อน ตลอดกาลที่พรหมจรรย์ (คือ ศาสนา) นี้ ยังไม่ตั้งมั่น รุ่งเรือง เป็นที่รู้จักแห่งชนมาก เป็นปึกแผ่นแน่นหนา จนกระทั่งเทวดา และมนุษย์ ท. สามารถประกาศได้ด้วยดี (พุทธทาสภิกขุ, 2521)

การที่พระพุทธองค์ตรัสกับมารเมื่อได้ตรัสรู้ใหม่ๆ ถึงการมีจะมีขึ้นของบริษัท 4 อันได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้เป็นสาวก (และสาวิกา) เป็นพระดำริถึงการจะต้องมีสาวกเกิดขึ้นเมื่อ พระองค์ประกาศพระศาสนาจึงเป็นหลักฐานชิ้นแรกที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสถึงบริษัท 4 ปณิธาน ชัดเจนในการมีธรรมทายาทคือบริษัท 4 จุดประสงค์ชัดเจนในการสร้างธรรมทายาทที่เข้มแข็ง เพียบพร้อมด้วยคุณภาพเป็นเลิศ การที่พระพุทธเจ้าอนุญาตให้มีภิกษุณีนั่นจึงเป็นความสำคัญต่อพุทธ ศาสนา เพราะทำให้ความเป็นพุทธบริษัทครบถ้วนสมบูรณ์ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาผู้เป็น สาวก (และสาวิกา) ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการบวชภิกษุณีในประเทศไทย ในปัจจุบันได้มีการโต้เถียง กันในเรื่องการสืบต่อของภิกษุณีสงฆ์ คือการบวชเป็นภิกษุณีว่ายังทำได้บ้าง ว่าทำไม่ได้แล้วบ้างต่าง ฝ่ายต่างอ้างเหตุผลทั้งเป็นเหตุผลที่เป็นหลักการทางธรรมวินัยและเหตุผลทางสังคมที่มาจากแนวคิด เรื่องสิทธิสตรีในทางศาสนา สิทธิสตรีสิทธิมนุษยชนสิทธิในรัฐธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักร ไทย สนับสนุน ทศนะฝ่ายตน อีกฝ่ายหนึ่งก็ยกธรรมวินัยที่ปรากฏในพระไตรปิฎกขึ้นอ้างสนับสนุน ความเห็นของฝ่ายตนจนกลายเป็นกรณี “ภิกษุณีพิพาท” เป็นเรื่องที่สังคมไทยและสถาบันสงฆ์ยังหา ข้อยุติไม่ได้ขณะนี้ อย่างไรก็ตามตามสถาบันสงฆ์ในประเทศไทยมีที่ท่าชัดเจนว่าไม่รับรองให้มีการบวช ภิกษุณี

ผู้วิจัยมีความสนใจเรื่อง “สถานะและบทบาทของภิกษุณีในสถาบันสงฆ์ไทย” ในปัจจุบันกาล ซึ่งประเทศไทยได้พัฒนาประเทศเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญในอุษาคเนย์ต้องอยู่ในสังคมโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยเป็นประเทศที่ชาวโลกยกย่องว่าเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาและการเผยแผ่พุทธ ศาสนาในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้รับความนิยมมากขึ้นในประเทศตะวันตก กล่าวคืออเมริกา ยุโรป และออสเตรเลีย ซึ่งประเทศเหล่านี้มีความเคารพในสิทธิเสรีภาพในชีวิต สิทธิในเพศภาพ สิทธิในการ นับถือศาสนา มีนักการศึกษาระดับสูง เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง ได้ให้ความสนใจเข้า ศึกษาพุทธธรรมอย่างจริงจัง ดังจะเห็นว่ามีพระชาวตะวันตก ที่เรานิยมเรียกว่าฝรั่งมาบวชเป็น พระภิกษุจำนวนมาก อีกทั้งในชาวตะวันตกเหล่านี้ ยังมีสตรีจำนวนมากสนใจที่จะบวชเป็นภิกษุณี แต่ ไม่สามารถบวชในฝ่ายเถรวาทได้ จึงต้องเปลี่ยนเส้นทางไปบวชในฝ่ายมหายาน ถ้าจะพิจารณาในวัตร ปฏิบัติของพระภิกษุฝรั่งที่เข้ามาบวชในประเทศไทย ศึกษาภาษาไทยอย่างแตกฉานและได้นำความรู้ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทไปเผยแผ่ มิเพียงแต่ท่านเหล่านั้นจะกล่าวชื่นชมศรัทธามีความมั่นคงใน พระพุทธศาสนาแล้ว ยังชื่นชมประเพณีวัฒนธรรมของประเทศไทยด้วยความประทับใจ ท่านเหล่านั้น เป็นมัคคุเทศก์ให้แก่ประเทศไทยอย่างดียิ่ง จึงถือว่าเป็นที่น่าเสียดายที่เราไม่ได้มีโอกาสที่จะได้สตรี มาทำหน้าที่เช่นเดียวกันนี้ชาวโลกได้ตระหนักถึงจารึกความทันสมัยของพุทธศาสนาในการให้สิทธิสตรี ความปฏิบัติอย่างเสมอภาคของสตรีในการอยู่เคียงคู่กับบุรุษต่อการเข้าศึกษาและสิทธิในการบรรพชา ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในสังคมชมพูทวีปและสังคมโลก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาสถานะและบทบาทต่อความมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์สถานะและบทบาทของสถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศึกษาข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารบทความทางวิชาการ หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหา 4 ตอน คือ 1) การศึกษาภูมิหลังของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) การศึกษาสถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทย 3) การศึกษามุมมองของสังคมโลกที่มีต่อภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทในฐานะที่ประเทศไทยได้รับการยกย่องว่าเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก และ 4) การวิเคราะห์สถานะของภิกษุณีในสถาบันสงฆ์ไทย ศึกษาบทบาทของสถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท สังเคราะห์และตีความข้อมูลโดยบูรณาการหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยมีขอบเขตด้านระยะเวลา ตั้งแต่ กันยายน 2564 ถึง กุมภาพันธ์ 2565 รวมระยะเวลา 6 เดือน นำข้อมูลเชิงเอกสารจากการวิจัยเอกสารมาวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ภูมิหลังของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ภูมิหลังของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ในพุทธพรรษาที่ 5 พระนางมหาปชาบดีโคตมี ได้ทูลขออนุญาตบวชเป็นภิกษุณีต่อพระพุทธเจ้าที่นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์แต่ก็ได้รับการปฏิเสธ ต่อมาพระนางพร้อมด้วยนางศากยانی 500 รูป นางได้ตามไปทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุณีอีก ในชั้นแรกพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธ แต่ต่อมาก็ทรงอนุญาตโดยทรงวางเงื่อนไขในการอุปสมบทเป็นภิกษุณีไว้ 8 ประการ เรียกว่าครุธรรม ซึ่งพระนางมหาปชาบดีก็ทรงรับเงื่อนไขนั้นด้วยความยินดี หลังจากประทานการอุปสมบทเป็นภิกษุณีให้พระนางมหาปชาบดีแล้ว ก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์บวชภิกษุณีต่อมา สตรีผู้บวชเป็นภิกษุณีต้องบรรพชาเป็นสามเณรก่อนเมื่ออายุ 18 ปีบริบูรณ์แล้วจึงขอการบวชเป็นสิกขมานา หรือ สิกขาบท 6 ประการ ต่อภิกษุณีสงฆ์เพื่อกำหนดให้รักษาสิกขมานาครบถ้วน 2 ปีเรียกว่าสิกขมานาหรืออุปสมบทาเปกขะ ซึ่งถือว่าเป็นบุพภาคแห่งการอุปสมบทเป็นภิกษุณีเมื่ออายุครบ 20 ปี อุปัชฌาย์ผู้นำสิกขมานาเสนอต่อสงฆ์เรียกว่า ปวัตน์ หมายถึง พระอุปัชฌาย์ที่เป็นสตรีต้องประกอบด้วยคุณสมบัติคือมีพรรษา 12 ขึ้นไป เป็นผู้ฉลาดรอบรู้ในพระธรรมวินัย ได้รับแต่งตั้งจากสงฆ์ การบวชภิกษุณีจะบวชได้ปีเว้นปีโดยการบวชที่เรียกว่า อุภโตสงฆ์ คือบวชในฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ แล้วจึงบวชในฝ่ายภิกษุสงฆ์ จึงจะสำเร็จเป็นภิกษุณีสงฆ์โดยสมบูรณ์ ภิกษุณีสงฆ์แม้บวชก่อนภิกษุก็ต้องไหว้ทำสามีจิกรรมแก่ภิกษุแม้อุปสมบทภายหลังเพียงวันเดียวก็ตาม ภิกษุณีกลุ่มแรกที่บวชนั้นล้วนเป็นภิกษุณีชาวศากยวงศ์ทั้งหมด ต่อมาก็ได้มีสตรีออกบวชเป็นภิกษุณีจากแคว้นต่างๆ และหลากหลายวรรณะ เช่นอุบลวรรณาภิกษุณี ปุณณาสรี

ภิกษุณี และกัศยาคามีภิกษุณีจากแคว้นโกศล อัมพปาสีภิกษุณีจากแคว้นวัชชี ฉัมมทินนาภิกษุณีจากแคว้นมคธ เป็นต้น ในสมัยพุทธกาลภิกษุณีแพร่หลายและมีบทบาทควบคู่ไปกับภิกษุ พระนางปชบาดีนิพพานก่อนพระพุทธเจ้า พระนางเป็นประธานภิกษุณีสงฆ์ปรากฏในคัมภีร์อุทานมีภิกษุณีสงฆ์อยู่เป็นจำนวนถึง 130,036 รูป ส่วนใหญ่เป็นชาวแคว้นสักระ ภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะ จำนวน 13 รูป และได้รับตำแหน่งอัครสาวิกาเบื้องต้นคือเขมาภิกษุณี และอัครสาวิกาเบื้องต้นคือ อุบลวรรณาภิกษุณี มีข้อสังเกตคือไม่พบหลักฐานในชั้นบาลีว่ามีภิกษุณีเข้าร่วมในเหตุการณ์สำคัญเช่นเมื่อครั้งเสด็จปรินิพพานในการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระและในการแบ่งแจก จำยพระบรมสารีริกธาตุตลอดถึงคราวปฐมสังคายนาหลังพุทธปรินิพพานแล้ว 3 เดือนก็ไม่ปรากฏว่ามีภิกษุณีเข้าร่วมการสังคายนา การสังคายนาพระวินัยที่ว่าด้วยภิกษุณีสิกขาบทก็มีเฉพาะพระภิกษุสงฆ์คือพระอุบาลีเถระกับพระมหากัสสปะดำเนินการร้อยกรอง มีหลักฐานปรากฏในศิลาจารึกสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชต่อเนื่องถึงลังกาในศตวรรษที่ 16 กษัตริย์ที่ปกครองประเทศเป็นชาวทมิฬต่างศาสนา ภิกษุ และภิกษุณีเถรวาทถูกสังหารจนสูญสิ้นไปจากเกาะลังกา

2. สถานะและบทบาทต่อความมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการที่พระพุทธองค์ทรงประกาศหลักธรรมให้แพร่หลายออกไปแล้ว ก่อให้เกิดพุทธบริษัทจำนวนมากที่มีความศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในจำนวนพุทธบริษัทนั้นได้มีสตรีจำนวนหนึ่งได้มาอุปสมบทเป็นภิกษุณี ทำให้เกิดบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา สตรีที่ได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุณีแล้วยังได้รับการยอมรับจากสังคมและได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์จะเห็นได้จากที่พระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งภิกษุณีในตำแหน่งเอตทัคคะ คือ เป็นผู้เยี่ยมในด้านต่างๆ จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของภิกษุณีในครั้งพุทธกาลพบว่ามีภิกษุณีจำนวน 13 รูปที่ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเด่นชัดจนจนได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่ามีความเป็นเลิศในบทบาทต่างๆ สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาตามที่ถูกวิจัยได้ทำการสังเคราะห์ออกมาเป็น 5 ด้านดังนี้

2.1 บทบาทด้านการเผยแผ่คำสอนพระพุทธศาสนา การประกาศหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาให้แผ่จรไปในทุกทิศานุทิศ การสอนในรูปแบบต่างๆ เช่น การเทศนา ปาฐกถาธรรมเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงพระพุทธศาสนา ภิกษุณีที่เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่นี้มี (1) พระรูปนันทาภิกษุณี ได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในเอตทัคคะฝ่ายทางฟังฉาน (2) พระธรรมทินนาภิกษุณี เป็นบัณฑิตมีปัญญามาก พระพุทธเจ้าได้แต่งตั้งนางไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะฝ่ายธรรมกถึก เป็นผู้แสดงธรรมมีปฏิสัมภิทาของนักเทศน์ (3) พระภิกษุภิกษุณีจกานาภิกษุณี มีพระนามเดิมว่าโยโสธราพิมพา พระมเหสีของเจ้าชายสิทธัตถะ หลังจากออกบวช บรรลุธรรม เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนจนได้รับตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นเลิศฝ่ายมหาอภิญญาระลึกชาติได้มาก

2.2 บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ สตรีอินเดียโบราณได้รับการศึกษาน้อยมากเพราะหญิงสาวจะต้องแต่งงานก่อนวัยรุ่น บิดาจะต้องแต่งงานให้ลูกทันทีก่อนลูกสาวจะมีระดู ถ้าพ่อแม่แต่งงานให้ลูกสาวถือว่าเป็นสิ่งเลวทรามเป็นบาป และต้องถูกลงโทษตามกฎหมายตามจำนวนการมีระดูโดยปราศจากสามี ดังนั้น สตรีอินเดียจึงได้รับการศึกษาน้อยเพราะเป็นความนิยมของสังคมอินเดียที่ให้ผู้หญิงแต่งงานตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้ขาดโอกาสด้านการศึกษาอย่างเห็นได้ชัดจน สตรีแต่งงานแล้วชีวิตจิตใจของเธอต้องดูแลปรนนิบัติเอาใจใส่ต่อสามีและการดูแลเลี้ยงดูบุตร เวลาทั้งชีวิตของเธอจึงอยู่แต่

ในบ้าน ทำให้สตรีขาดโอกาสการศึกษา แม้การจะร่วมกิจกรรมสังคมหรือศาสนาที่ต้องได้รับการอนุญาตจากสามี ในการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาทำให้สตรีได้มีโอกาสเข้ามาอุปสมบทเป็นภิกษุณี และเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของสตรีทำให้สตรีมีความรู้สึกรู้ว่ามีความเท่าเทียมกับบุรุษ ในทางพระพุทธศาสนาเรื่องความเท่าเทียมของการใช้ปัญญาเราก็จะพบว่าปัญญาของบุรุษและสตรีมีความเท่าเทียมกัน ภิกษุณีผู้ที่มีบทบาทในด้านการศึกษาและให้ความรู้แก่สตรีในครั้งพุทธกาลที่ปรากฏเด่นชัดประกอบด้วย (1) พระภัททาภุณฺณทลเกสาเถรี เมื่ออุปสมบทแล้วได้เห็นน้ำล้างเท้าไหลไปพระนางได้พิจารณาถึงความเกิดขึ้นและความดับของขันธ 5 เหมือนกับน้ำล้างเท้า จิตของพระนางได้หลุดพ้นจากกิเลส ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์ทรงตั้งพระภัททาภุณฺณทลเกสาภิกษุณีในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายชีปภาภิกษุญา ผู้ตรัสรู้เร็วพลัน (2) พระสิงคาลมาตาภิกษุณี หลังบวชแล้วไม่นานนางเจริญพุทธานุสสติก็ได้บรรลุพระอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลายและทรงยกย่องพระสิงคาลภิกษุณีในเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายสัทธาวิมุตติ คือผู้หลุดพ้นจากกิเลสด้วยศรัทธา

2.3 บทบาทด้านการปกครอง ภิกษุณีที่มีบทบาทเห็นได้ชัดคือ (1) พระนางมหาปชาบดีโคตมี เป็นผู้อาวุโสกว่าภิกษุณีทั้งปวง เป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาก นางจึงได้ดูแลเหล่าบรรดาภิกษุณี ให้คำปรึกษาปัญหา ให้การศึกษาแก่บรรดาภิกษุณี ความเป็นผู้ปกครองของพระนางในการรับผิดชอบต่อภิกษุณีสงฆ์ คล้ายคลึงกับพระพุทธองค์ปกครองภิกษุสงฆ์ พระพุทธองค์ทรงประกาศให้พระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรีเป็นยอดเยี่ยมกว่าภิกษุณีทั้งหลาย เอตทัคคะฝ่ายรัตติกาล ผู้รู้ราตรีนาน คือ นางเป็นผู้เก่าแก่รู้ธรรมก่อนภิกษุณีทั้งหลาย (2) พระภูจจาภิกษุณี เมื่อบวชเป็นภิกษุณีแล้วนางกลับจากทำกรรมฐานล้างเท้าก่อนเข้าห้องนอน เห็นน้ำล้างเท้าไหลไปใกล้บ้างไกลบ้าง นางนำมาพิจารณากับชีวิตสัตว์โลก เจริญวิปัสสนาแล้ว พระภูจจาภิกษุณีพอดับประทีปไฟก็ได้บรรลุอรหัตผล ในครั้งนั้นปรากฏว่าพระเถรีเป็นผู้แตกฉานพระวินัยอย่างลึกซึ้ง พระพุทธองค์จึงทรงยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายที่ทรงพระวินัย (3) พระโสณาภิกษุณี แม้จะบวชช่วยชาวแคว้นก็สามารถดำรงอยู่ในพระอรหัตผลได้ในเวลาไม่นาน เพราะอาศัยความเป็นผู้ปรารถนาความเพียรไม่เกียจคร้าน ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงตั้งพระโสณาภิกษุณี ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางปรารถนาความเพียร

2.4 บทบาทด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมาเพื่อช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ เพราะการจะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้มนุษย์จะต้องรู้จักใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและจะต้องรู้จักควบคุมความประพฤติของมนุษย์ด้วยกัน นอกจากนี้ศิลปวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมและเป็นเครื่องกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม วัฒนธรรมการเคารพสิทธิบุคคลจนเป็นประเพณีที่ดำรงในโลกปัจจุบันนี้

2.5 บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นการมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่สังคม ชุมชน ด้านต่างๆ เช่น การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส การให้ความช่วยเหลือด้านสาธารณูปโภคของชุมชน และการส่งเสริมวิชาชีพต่างๆ เป็นต้นเหล่านี้ภิกษุณีทำได้ เช่น ด้านการสาธารณสงเคราะห์นั้นเป็นเครื่องมือขององค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ทรงพลังและมีประสิทธิภาพสูงที่สามารถขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้าต่อไปได้ พุทธศาสนาเชิงรุกด้านการสาธารณสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดสร้างเพื่อประโยชน์อันก่อให้เกิดผลต่อสาธารณะ เช่น การสร้างโรงพยาบาล การสร้างถนน การสร้างศาลา การสร้างอาคาร

เรียน เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการจัดหาสิ่งของ หรือวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้สำหรับสถานศึกษา หรือสถานที่อื่นใดที่เป็นของสาธารณะ เพราะการจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์

3. สถานะและบทบาทของสถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท การศึกษาเรื่องเพศสภาพกับพระพุทธศาสนามีอย่างกว้างขวางในหลายประเทศที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับความพยายามในการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิของผู้หญิงในการที่จะบวชเป็นนักบวชหญิงในพุทธศาสนาหรือที่เรียกว่าภิกษุณีในประเทศไทยแม้จะไม่มีภิกษุณีที่ได้รับการยอมรับการอุปสมบทอย่างถูกต้องแต่ผู้หญิงก็ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของผู้หญิงที่จะบวชในพระพุทธศาสนาและถือปฏิบัติดังเช่นนักบวชเพศชาย หรือพระสงฆ์ การที่สตรีชาวพุทธในประเทศไทยที่ไม่ได้รับการยอมรับให้อุปสมบทเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาแม้จะทำการอุปสมบทมาจากประเทศอื่นก็ตามทำให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางเพศที่มีอิทธิพลมาจากความเชื่อของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างหญิงชาย บทบาทการเคลื่อนไหวเรื่องภิกษุณีแสดงให้เห็นการแสดงบทบาทที่แสดงถึงคุณค่าของความเป็นหญิงเป็นความพยายามอย่างต่อเนื่องของผู้หญิงที่เรียกร้องความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันทางสังคมมีการพยายามรื้อฟื้นการบวชภิกษุณีในฝ่ายเถรวาท โดยทำการบวชมาจากภิกษุณีมหายาน และกล่าวว่าภิกษุณีฝ่ายมหายานนั้น สืบวงศ์ภิกษุณีสงฆ์มาแต่ฝ่ายเถรวาทเช่นกัน แต่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าฝ่ายมหายานมีการบวชภิกษุณีสืบวงศ์มาโดยมิได้กระทำถูกต้องตามพระวินัยปิฎกเถรวาท และมีศรัทธาที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่าง ทำให้มีการไม่ยอมรับภิกษุณีเถรวาทที่บวชมาแต่ฝ่ายมหายานว่า มิได้เป็นภิกษุณีที่ถูกต้องตามพระวินัยปิฎกเถรวาท (กาญจนา สุทธิกุล, 2560)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ภูมิหลังของภิกษุณีเถรวาทในพระพุทธศาสนา ในสังคมชมพูทวีปโบราณได้กีดกันสตรีและปฏิเสธการเข้ามาบวชในศาสนาเพราะคานิยมของสังคมและจารีตประเพณี แต่พระพุทธเจ้ายอมรับให้สตรีเข้ามาบวชในพุทธศาสนาได้จากทุกชั้นวรรณะ โดยไม่มีข้อจำกัด จนทำให้เกิดภิกษุณีรูปแรกคือ พระปชาบดีโคตมีเถรีขึ้นในพระพุทธศาสนา โดยการทูลขออนุญาตของพระอานนทหลังจากที่พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วได้ 5 พรรษา จากนั้นได้มีภิกษุณีอุปสมบทในพุทธศาสนาอีกจำนวนมาก สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคาดหวังให้บุคคล 4 กลุ่มนี้ทำงานด้วยกันเพื่อที่จะประคับประคองพระศาสนาให้ยั่งยืน และทรงระบุดังนี้ว่า พระศาสนาจะเสื่อมหรือจะเจริญ ก็ขึ้นอยู่กับพุทธบริษัท 4 นี้เอง ในเมื่อบริษัทของเราหายไปบริษัทหนึ่ง จะทำให้พระศาสนาคลอนแคลน ไม่สามารถที่จะตั้งมั่นอยู่ได้ด้วย ความบริบูรณ์ เปรียบเสมือนบ้านที่จะต้องมี 4 เสา เสาหนึ่งมันขาดหายไปก็ทำให้บ้านนั้นขาดความมั่นคง ฉะนั้นฉันใดฉันนั้น พุทธบริษัท 4 จึงมีหน้าที่ในการที่จะช่วยกันรักษาพระศาสนา เพราะฉะนั้นในการบริหารพุทธบริษัทจึงสมควรอย่างยิ่งที่เราจะมองภาพของการเข้ามาร่วมกันในองค์กรบริหารของบริษัท 4

ความเข้าใจที่ว่า การอุปสมบทภิกษุณีต้องเกิดจากสงฆ์สองฝ่าย คืออุปสมบทภิกษุณีก่อน แล้วค่อยอุปสมบทโดยภิกษุสงฆ์ แต่ประเทศไทยไม่มีภิกษุณีสงฆ์ จึงไม่สามารถให้การอุปสมบทภิกษุณีหรือยอมรับว่ามีภิกษุณีได้ เป็นเรื่องที่ต้องทำให้ชัดเจน และสอดคล้องกับอภิญญา ฉัตรข้อฟ้า ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีในประเทศไทย: ศึกษากรณีธัมมวันทา” ผลการวิจัยพบว่า ภิกษุณีธัมมวันทาเป็นหญิงไทยคนแรกที่ได้บวชเป็นภิกษุณีตามนิกายเถรวาทที่

ประเทศศรีลังกาเมื่อพ.ศ. 2544 เป็นเจ้าอาวาสวัดทรงธรรมกัลยาณี ในกรณีนี้มหาเถรสมาคมได้มีมติห้ามมิให้มีการบวชภิกษุณีขึ้นในประเทศไทย (อภิญาญา ฉัตรช่อฟ้า, 2562) ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีในประเทศไทยเป็นไปตามทฤษฎีการสื่อสารสากลทั่วไป ท่านมีคุณสมบัติเพียบพร้อมในฐานะ “ผู้ส่งสาร” เนื่องจากท่านได้ปริญญาเอกด้านศาสนาพุทธ อดีตอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีประสบการณ์การค้นคว้าวิจัยด้านพุทธศาสนา นอกจากนี้ท่านยังได้รับการบ่มเพาะจากมารดาของท่านซึ่งได้บวชเป็นภิกษุณีในนิคายมหายานจากประเทศไต้หวันเมื่อ พ.ศ. 2514 ดังนั้น “สาร” ที่ท่านสื่อสารออกมาจึงมุ่งให้สาธารณชนตระหนักถึงสถานะที่ต่ำต้อยของภิกษุณี

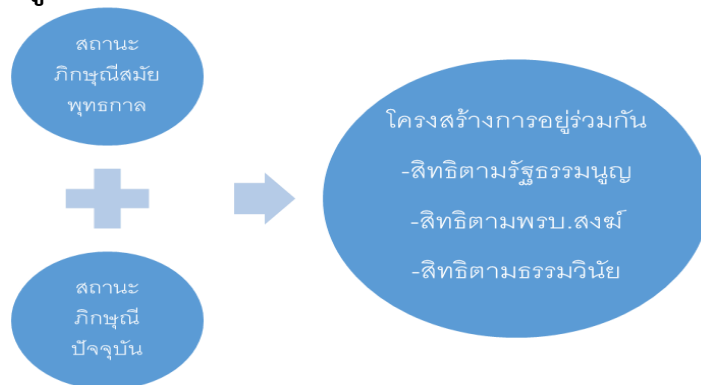
2. สถานะและบทบาทต่อความมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในจำนวนพุทธบริษัทนั้นได้มีสตรีจำนวนหนึ่งได้มาอุปสมบทเป็นภิกษุณี ทำให้เกิดบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา สตรีที่ได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุณีแล้วยังได้รับการยอมรับจากสังคมและได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์จะเห็นได้จากที่พระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งภิกษุณีในตำแหน่งเอตทัคคะ คือ เป็นผู้เยี่ยมในด้านต่างๆ จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของภิกษุณีในครั้งพุทธกาลพบว่ามีภิกษุณีจำนวน 13 รูปที่ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเด่นชัดจนจนได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่ามีความเป็นเลิศในบทบาทต่างๆ

3. สถานะและบทบาทของสถาบันสงฆ์ไทยต่อการมีอยู่ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ข้อบัญญัติให้ภิกษุสงฆ์ในการสอบถามอันตรายิกกรรม 24 ประการ ต่อหญิงผู้บวชเป็นภิกษุณีก็ยังคงมีอยู่ทุกประการ เช่นกันยังไม่ปรากฏที่ใดในพระไตรปิฎกเลยว่ามีพุทธบัญญัติให้เพิกถอนเสีย นั่นหมายความว่า หากภิกษุสงฆ์มีความพร้อมที่จะให้การอุปสมบทหญิงเป็นภิกษุณีย่อมทำได้เพราะเป็นพุทธบัญญัติเดิมและสิทธิต่างๆ ของพระภิกษุสงฆ์ยังคงมีอยู่บริบูรณ์ ส่วนข้อแย้งที่ว่าพระพุทธองค์อนุญาตให้ภิกษุณีสงฆ์เป็นผู้สอบถามอันตรายิกกรรม 24 ประการกับหญิงผู้บวชเป็นภิกษุณี และในพระไตรปิฎกปรากฏบทสวดให้ภิกษุณีสงฆ์สวดด้วย และเป็นบทเดียวกันกับที่ภิกษุสงฆ์สวดประกาศให้การอุปสมบทภิกษุณี ด้วยบริบทแบบนี้ย่อมตีความได้ชัดเจนว่าการอุปสมบทโดยภิกษุณีย่อมมิใช่การอุปสมบทที่สมบูรณ์แม้จะใช้บทสวดเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนั้นการอุปสมบทโดยภิกษุณีมีความหมายหรือ ขอบเขตเช่นไร ผู้วิจัยมีความเชื่อโดยสุจริตว่าการมีภิกษุณีเป็นคุณกับพระพุทธศาสนา เป็นการเติมเต็มพุทธบริษัทที่พระพุทธองค์ทรงตั้งไว้ สถาบันสงฆ์เป็นองค์กรที่ทรงอำนาจในการทำให้การบวชภิกษุณีสำเร็จลุล่วง

พระพุทธศาสนาเป็นของพระพุทธเจ้า พระองค์เป็นผู้ดำริให้เกิดพุทธบริษัท 4 คนทั้งหลายที่เป็นพุทธบุตร พุทธธิดา มีศรัทธายอมรับ ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ด้วยความเชื่อมั่น พุทธศาสนิกชนผู้มุ่งมั่นที่จะรักษาไว้ เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนมั่นคง เมื่อมีการสูญสิ้นไปของบริษัทหนึ่งคือ ภิกษุณี ชาวพุทธทั้งหลายจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะร่วมกาย วาจา ใจ หาหนทางที่จะเติมเต็มส่วนที่ขาดสูญหายไปอย่างถาวรชีวิตเป็นพุทธบูชาใช้หรือไม่ ควรมิควรก็ต้องให้บริษัททั้งสามร่วมใจให้บริษัทที่สูญไปกลับคืนมา

องค์ความรู้ใหม่

คำอธิบาย ด้วยรูปแบบของการเป็นภิกษุณีนั่นกล่าวถึงสิทธิซึ่งอยู่ภายใต้สิทธิหลักสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ การตรวจสอบจากองค์กรอิสระอย่างสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติซึ่งเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามความในรัฐธรรมนูญ และได้มีผลตรวจสอบไปยังมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และกระทรวงต่างประเทศ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามความในรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีผลผูกพัน สาระสำคัญของกรณีศึกษานี้คือ 1) ผลการตรวจสอบของคณะกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นข้อยืนยันชัดเจนว่า พระราชบัญญัติจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้ 2) การอ้างอิงตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แต่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 มาตรา 4 ซึ่งเป็นผลสรุปของคณะกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินั้นเป็นข้อยืนยันชัดเจนว่า การอ้างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เพื่อบังคับใช้กับบุคคลที่อยู่นอกเขตอำนาจของมหาเถรสมาคม (ซึ่งใช้ได้กับภิกษุสงฆ์ไทยเท่านั้น – มาตรา 5 ทวิ พ.ร.บ.สงฆ์ พ.ศ. 2505) เป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้

แต่ข้อเสนอหนึ่งที่เป็นหลักปฏิบัติของสังคมสงฆ์นั้นมีความพิเศษในแง่ของข้อกำหนดทางวินัยที่พระพุทธเจ้าตั้งขึ้น เมื่อพระองค์ตั้งขึ้นก็ต้องมีการจัดการวางหลักเกณฑ์กติกาให้เรียบร้อย ซึ่งจะพูดถึงสิทธิ ก็เหมาะสมที่จะกล่าวว่าเป็นสิทธิที่พระองค์จะจัดการให้เกิดเป็นกฎนั้นได้ พระองค์ก็ตั้งเป็นระบบที่เรียกว่า “วินัย” เพื่อให้เป็นสภาวะแวดล้อมที่เกื้อกูลที่สุดต่อการจะบำเพ็ญไตรสิกขา หรือปฏิบัติในแนวทางที่พระองค์ที่มีพระราชประสงค์

บทสรุป

ภิกษุณีเถรวาทในสังคมไทยมีสถานภาพและบทบาทที่อยู่ในระดับต่ำมาก จึงทำให้มีภิกษุณีเถรวาทหลายรูปได้ออกมาแสดงบทบาทเพื่อที่ความต้องการการยอมรับจากสังคมไทยต่อผู้เพื่อที่จะให้พระพุทธศาสนามีพุทธบริษัทครบทั้ง 4 เหล่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลได้พบปัญหาหลายด้านเช่น ภิกษุณีเถรวาท ไม่ได้รับการยอมรับ ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการให้การนับถือหรือรับรองสถานภาพและบทบาทในสังคมไทย ในขณะที่อุบาสิกามีบทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งของสตรีได้รับการรับรองในองค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทย แต่สถานภาพและบทบาทของภิกษุณีเถรวาท กลับไม่ได้รับการเหลียวแลแต่อย่างใด ทางกฎหมายก็ไม่มีรับรองสิทธิของสตรีในการบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุณีเถรวาทในทางการเมืองระดับชาติได้ให้โอกาสแก่สตรีไทยในการมีส่วนร่วม แต่ไม่ให้อำนาจแก่สตรีที่จะ

เป็นภิกษุณีสะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันในระบบสังคมและวัฒนธรรมไทย ดังนั้นผู้หญิงไทยจึงมีสถานะเพียงผู้ปฏิบัติโดยไม่มีโอกาสในการเป็นผู้สืบศาสนาเหมือนกับผู้ชายแม้ว่าภิกษุณีจะเป็นหนึ่งในพุทธบริษัทซึ่งพระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทของสถาบันสงฆ์ไทย” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่มาจากผลการวิจัย สรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการวิจัยเรื่อง “สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทของสถาบันสงฆ์ไทย” มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

- 1) คณะสงฆ์ควรกำหนดบทบาทของภิกษุณีในสังคมไทย ในพระพุทธศาสนาให้ชัดเจนกว่าที่เป็นอยู่
- 2) ควรมีการออกกฎ ระเบียบ แบบแผนที่เป็นการให้สิทธิเสรีภาพแก่ภิกษุณีให้ชัดเจนกว่าที่เป็นอยู่

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 1) งานวิจัยฉบับนี้คงก่อให้เกิดมุมมองที่แตกต่างแก่ผู้สนใจศึกษาสถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา และจักเป็นประโยชน์ต่อการสงฆ์ในอนาคต
- 2) งานวิจัยฉบับนี้คงจักเป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับการศึกษาในเรื่องนี้ได้อีกช่องทางหนึ่งของการศึกษาไทย

3. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไปนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

- 1) ควรมีการส่งเสริมการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ภาคสนาม เพื่อสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวงการสงฆ์ไทย
- 2) ควรมีการส่งเสริมวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อหาความเที่ยงตรงและข้อมูลจริงที่สังคมต้องการให้ตรงมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2539). *การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *ตอบ ดร.มาร์ติน พุทธวินัย ถึง ภิกษุณี*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พลัสลิง.
- พลเผ่า เพ็งวิภาศ. (2561). *การวิเคราะห์บทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2521). *พระพุทธประวัติจากพระโอษฐ์*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ.

กาญจนา สุทธิกุล. (2560). *กฎหมายที่ภิกษุณีต้องรู้*. นครปฐม: วัดทรงธรรมกัลยาณีภิกษุณีอาราม.
 อภิญา ฉัตรช่อฟ้า. (2562). “การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีในประเทศไทย: ศึกษากรณี
 ธรรมนันทา”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง*. บัณฑิตวิทยาลัย:
 มหาวิทยาลัยเกริก.

